

Περιπλάνηση στο εργαστήριο ζωγραφικής του Τσαρούχη

Ο ζωγράφος Αλ. Λεβίδης επισκέπτεται
την έκθεση για τον μεγάλο δημιουργό

Του **ΗΛΙΑ ΜΑΓΚΛΙΝΗ**

«Ο,τι ζωγράφισα στη ζωή μου ήταν μη ζωγραφισμένο, μη γραφικό. Και εκ των υστέρων, όποιοι θέλουν να ζωγραφίσουν κάτι κατόπιν ζωγραφικών προτύπων το ονομάζουν γραφικό. Είναι αστέιο να φοβάται κανείς μήπως παραστήσει τίποτα. Γιατί αυτό που παριστάνει δεν είναι τα αντικείμενα. Είναι η ενέργειά τους, είναι το μέρος εκείνο το οποίο είναι άσχετο με αυτό που ονομάζουν αντικείμενα», έγραφε κάποτε ο Γιάννης Τσαρούχης. Είναι δύσκολο να μη σκεφτείς αυτές τις κουβέντες όταν περιδιαβαίνεις την έκθεση «Τσαρούχης. Μελέτες για 17 θέματα», που διοργανώνεται στο Μουσείο Μπενάκη (Πειραιώς) σε επιμέλεια της Νίκης Γρυπάρη, προέδρου του Ιδρύματος Γιάννη Τσαρούχη, και σχεδιασμό της Λίλης Πεζανού. Στην έκθεση, που θα διαρκέσει έως τις 31 Μαρτίου, είναι η πρώτη φορά που το έργο του Τσαρούχη παρουσιάζεται μέσα από σπουδές και παραλλαγές, ανέκδοτες φωτογραφίες και πρωτότυπο αρχαιακό υλικό, το

οποίο σπάνια έχει την ευκαιρία να δει το κοινό, υλικό που προέρχεται από τις συλλογές του Ιδρύματος Γιάννη Τσαρούχη.

Στην ουσία, η έκθεση εισάγει τον επισκέπτη στο εργαστήριο του ζωγράφου, παίρνει μια καλή γεύση από τον κόσμο του δημιουργού: οι γόνιμες εμμονές, οι θεματικές και οι προβληματικές που επανέρχονται διαρκώς, με την επιμονή του ακάματου τεχνίτη, αυτή την αίσθηση μιας «πυκνής έκθεσης μέσα από την οποία θίγονται αναρίθμητα ζητήματα της ποιητικής του Τσαρούχη», επιβεβαιώνει ο ζωγράφος Αλέκος Λεβίδης, με τον οποίο είχαμε τη χαρά να επισκεφθούμε την έκθεση.

«Δεν τον γνώρισα καλά», μας είπε όταν συναντηθήκαμε. «Σίγουρα λιγότερο απ' όσο θα ήθελα και απ' ό,τι έχω αποκομίσει από το έργο του. Ωστόσο, με ενδιαφέρει η ποιητική του Τσαρούχη, η οποία φαίνεται ακριβώς μέσα από τη συγκεκριμένη έκθεση. Διότι ο Τσαρούχης δεν είναι ένας ζωγράφος που ζωγραφίζει χωρίς θεωρία. Είναι ένας ζωγράφος που το παιδεύει πολύ στο μυαλό του και γι' αυτό θεωρείται ζωγράφος των ζωγράφων. Η ζωγραφική δεν γεννιέται εκ του μηδενός, κι αν λένε σήμερα κάποιοι ό,τι θέλουν. Ο Τσαρούχης το ξέρει αυτό και το αναδεικνύει μέσα από το έργο του. Επίσης, από την αρχή βλέπουμε μια δισπμία στο έργο του: ρεαλισμός από τη μία και αφαιρεση από την άλλη. Διαρκώς κινείται σε δύο πόλους: της παράδοσης και του μοντέρνου. Αυτή είναι μια μόνιμη σύγκρουση στο έργο του, η οποία όμως γίνεται σύνθεση και εκεί έγκεται η ποιητική του Τσαρούχη: στο πώς ενώνει δύο αντίθετους πόλους και δημιουργεί έναν δικό του κόσμο, βρίσκοντας όμως έναν κοινό τόπο μαζί μας».

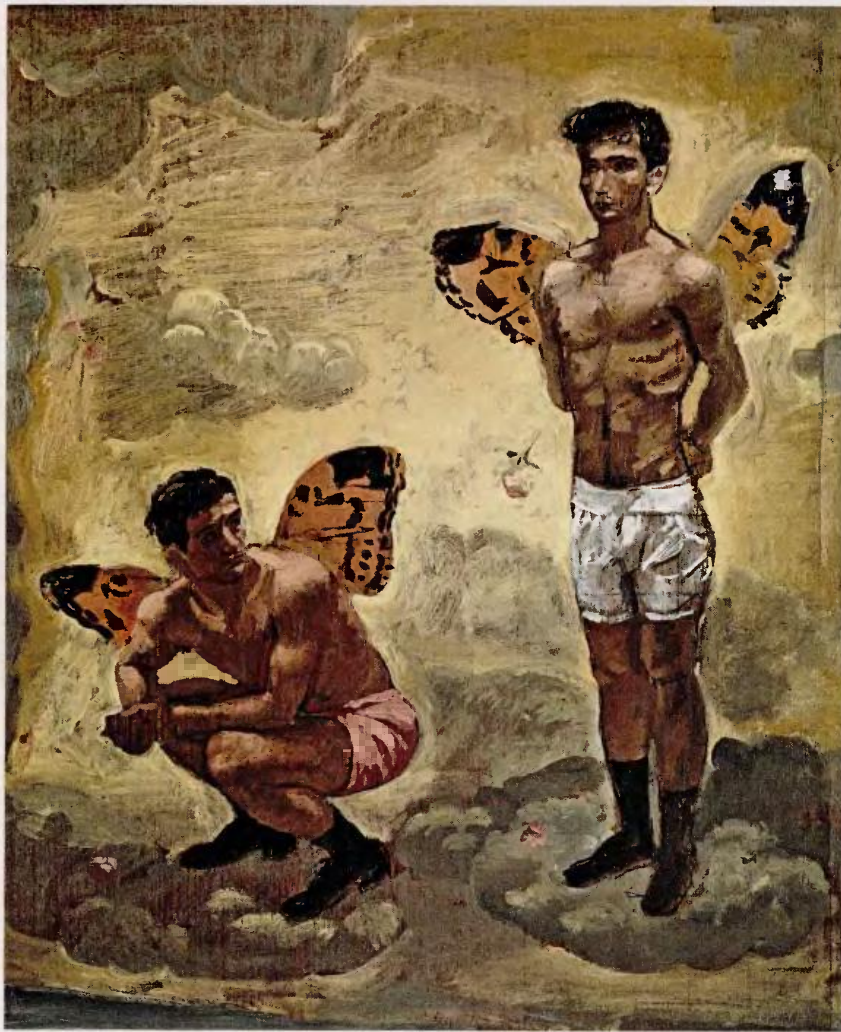
Η φύση και η τέχνη

Μία από τις πιο ενδιαφέρουσες ενότητες σπουδών και παραλλαγών είναι η «Θυσία της Ιφιγένειας». Έργο που τον απασχόλησε μετά την Κατοχή και στο οποίο γίνεται φανερό ότι επιθυμεί να εκφράσει όσα γίνονται γύρω του. «Ο Τσαρούχης είναι ζωγράφος των ζωγράφων, όμως τον αφορά πρωτίτως ο κόσμος, το έξω από την τέχνη», παρατηρεί ο Αλ. Λεβίδης. «Δεν είναι απών από την κοινωνία. Η «Θυσία της Ιφιγένειας» είναι ακριβώς ένα τέτοιο έργο: η θυσία των αθών στον Εμφύλιο, με αναφορές στην ομηρική Ιλιάδα». Φυσικά, ένα χέρι που προβάλλει μέσα από ένα νέφος και τείνει προς την Ιφιγένεια «εί-

«Ο Τσαρούχης δεν είναι ένας ζωγράφος που ζωγραφίζει χωρίς θεωρία. Είναι ένας ζωγράφος που το παιδεύει πολύ στο μυαλό του και γι' αυτό θεωρείται ζωγράφος των ζωγράφων».

Ο ζωγράφος Αλέκος Λεβίδης. Η ποιητική του Γιάννη Τσαρούχη τον απασχολούσε από παλιά. «Ο Τσαρούχης είναι ο ζωγράφος των ζωγράφων», λέει.

Δύο άνδρες με φτερά πεταλούδας, μαύρα παπούτσια, δεκαετία 1960. Λάδι σε καπλαμά, 41x35 εκ. Ίδρυμα Γιάννη Τσαρούχνη.

Ναύτης Ξυπόλυτος στον καναπέ, 1962. Λάδι σε πανί λινό, 41x50,5 εκ. Κάτω, το ίδιο έργο σε προσχέδιο. Μολύβι σε χαρτί, 26,5x37 εκ. Ίδρυμα Γιάννη Τσαρούχνη. Ο μεγάλος ζωγράφος δούλεψε ακούραστα πάνω στα θέματά του επί σειρά ετών.

ναί βέβαια μια ξεκάθαρα βυζαντινή αναφορά».

Σύμφωνα με τον Αλ. Λεβίδη, η εμφάνιση του Τσαρούχνη στην πραγματική ζωή και στους καθημερινούς ανθρώπους σχετίζεται και με τη συστηματική μελέτη του πάνω στον Καραβάζιο, κάτι που φαίνεται μέσα από τις σπουδές στις «Τέσσερις Εποχές». «Ο Καραβάζιο υποστήριζε ότι πρότυπο για τον ζωγράφο είναι η ίδια η φύση και όχι άλλοι ζωγράφοι, γι' αυτό και αποτύπωνε πολύ το στιγμιαίο. Σε αυτό ήταν πρωτοπόρος. Ο Τσαρούχνης τι έλεγε: "Δεν είναι κακό να ακολουθείς την τεχντροπία ενός ζωγράφου, φτάνει να δουλεύεις από το φυσικό. Αν δουλεύεις μιμούμενος μόνον την τέχνη των παιδιών, θα καλύτερψεις την τεχνική σου. Αλλά θα χάσεις κάτι πιο πολύτιμο από την τεχνική". Τηρουμένων των αναλογιών φυσικά, αυτό έλεγε και ο Καραβάζιο στην εποχή του: δάσκαλός μας είναι η φύση, όχι η τέχνη».

Το υπερβατικό

Πέρτουμε πάνω στις σπουδές των «πορτρέτων της Δέσποινας», με έκδηλη την επιρροή από τα φαγιούμ. «Εδώ αποτυπώνεται και πάλι το στιγμιαίο αλλά και η ανθρώπινη υπόσταση σε ένα κάδρο αιωνιότητας, και αυτό νομίζω προσπάθησε να αποδώσει ο Τσαρούχνης. Τον απασχολεί αυτό. Θέλει τα έργα του να έχουν τη ζωντανία του καθημερινού αλλά να μεταφέρουν και την αίσθηση του άφθαρτου, του υπερβατικού. Όλες αυτές οι παραλλαγές είναι φάσεις όπου ο ζωγράφος ψάχνεται και αυτό είναι το ωραίο σε αυτή την έκθεση – όπως και οι φωτογραφίες των πραγματικών μοντέλων στο εργαστήρι του ζωγράφου. Βλέ-

Στο Μουσείο Μπενάκη παρουσιάζονται για πρώτη φορά ανέκδοτες φωτογραφίες και πρωτότυπο αρχαιακό υλικό από τις συλλογές του Ίδρυματος Γιάννη Τσαρούχνη.

πει έτσι τη σκηνοθεσία του ζωγράφου μέσα στον πίνακα».

Πράγματι: πέρα από τις φωτογραφίες του εργαστηρίου και των πραγματικών μοντέλων, βλέπουμε σε ένα βάθρο και μια παλαιά ναυτική στολή, με τη λεγόμενη «ασπρίνη» (το καπέλο) και τα άρβυλα. «Είναι η στολή του αδελφού του», λέει ο Αλ. Λεβίδης. «Την είχε στο ατελιέ και με αυτήν έντυνε τα μοντέλα του για τους περίφημους ναύτες. Του άρεσε το λευκό και του άρεσε να ζωγραφίζει λευκές φιγούρες και μορφές. Όταν κάποτε τον ρώτησαν προς τι όλοι αυτοί οι ναύτες, είχε απαντήσει ως εξής: "Όταν άρχισα να ζωγραφίζω, κυκλοφορούσαν στους δρόμους πολλοί ναύτες και πολλές νοσοκόμες. Είχα δύο επιλογές: ή θα ζωγράφιζα ναύτες ή νοσοκόμες. Προτίμησα τους ναύτες"».

Ηρωας; Οχι

Ο Άγιος Σεβαστιανός ντυμένος στο κακί καθώς τον τοξοβολούν οι συνάδελφοί του ΕΣΑτζήδες («ένα ακόμα σκόλιο για την τραγωδία του Εμφυλίου, που όμως τον απασχολεί καταμεσής της δικτατορίας, κι όχι τυχαία μάλλον»), ο νέος που φύγει μετανάστης έχοντας πάντοτε στο πλάι του μπουκέτα του Επταφύιου («δεν είναι νεκρικά άνθη όμως, αλλά αναστάσιμα, υποδηλώνουν την αλλαγή, την αναγέννηση της ζωής», σχολιάζει ο Αλ. Λεβίδης), τα μελαγχολικά αθηναϊκά καφενεία του '50 (πασίγνωστη σειρά έργων που ξεκίνησαν με μια περιστασιακή καρτ ποστάλ στον Τριάντα της Χριστούγεννα του '50, όπως διαβάζουμε σε μια επιγραφή στην έκθεση), οι εξανθρωπισμένοι άγγελοι με φτερά πεταλούδας που ίπτανται πάνω απ' το λιμάνι του Πειραιά, όλα αυτά τα «έργα εν εξελίξει» μαζί με τα υπόλοιπα που περιλαμβάνει η έκθεση, είναι δουλεμένα ξανά και ξανά μέσα σε βάθος δεκαετιών, ουσιαστικά μίαν ολόκληρη ζωή.

«Η μικρή ιστορία της ζωής μου και της ζωγραφικής μου συνοψίζεται σε αυτή την επιθυμία να εξιχνιάσω πώς δύο πράγματα που φαίνονται αντίθετα μπορούν να μας φανατίζουν το ίδιο ή, αλλιώς ειπωμένο το πρόβλημα, πώς είναι δυνατό να είναι αντίθετα και άσχετα δύο πράγματα που τόσο πολύ μας αρέσουν», είχε πει κάποτε ο ίδιος ο Τσαρούχνης. Κι όταν ρωτήθηκε αν αισθάνεται ήρωας, είχε απαντήσει: «Εγώ; Θεωρώ ντροπή μου να είμαι ήρωας. Ξέρω ότι όλα γίνονται με τη δουλειά και όχι με τα ελευθερωμένα νεύρα».